

Tiedote äidinkielen opettajille ja opiskelijoille

Äidinkielen sähköinen ylioppilaskoe

Tämä tiedote täydentää keväällä 2016 julkaistua tiedotetta. Tiedotteessa kuvataan lyhyesti monimuotoisiin eli multimodaalisiin aineistoihin liittyviä piirteitä ja aineistoihin viittaamisen käytänteitä sähköisessä ylioppilaskokeessa. Tiedotteen loppuosa vastaa niihin kysymyksiin, joita on esitetty äidinkielen sähköisessä kokeessa kirjoitettavien tekstien otsikoinnista, kappalejaosta ja suositeltavasta pituudesta.

I. Monimuotoiset tekstit äidinkielen sähköisessä ylioppilaskokeessa

Sähköinen koe antaa paperista koetta paremmat mahdollisuudet tarjota opiskelijoille luettavaksi ja analysoitavaksi myös monimuotoisia eli multimodaalisia tekstejä. Sekä lukutaidon että kirjoitustaidon kokeessa aineistoina voi olla perinteisten painettujen tekstien lisäksi myös erilaisia audiovisuaalisia tekstejä, esimerkiksi mainoksia, katkelmia televisio-ohjelmista, videoista, elokuvista tai näytelmistä. Aineistona voi myös olla pelkkä äänitiedosto, esimerkiksi radiohaastattelu, uutislähetys, katkelma dokumentista tai kuunnelmasta. Kokeessa hyödynnetään siis jo pitkään lukion opetussuunnitelmissa esille nostettua laajaa tekstikäsitystä ja sen mukaista taitoa lukea ja hyödyntää monenlaisia tekstejä.

Nykyisen kokeen tapaan uusi sähköinen äidinkielen koe ankkuroituu lukion opetussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin. Visuaaliset tekstit ja niiden analysointiin liittyvät tehtävät ovat olleet mukana äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa ja ylioppilaskokeessa jo pitkään, joten niiden lukutaito muodostaa hyvän pohjan myös audiovisuaalisten tekstien lukemiselle. Sähköisen kokeen tehtävät eivät edellytä erityistä taidekuvien, valokuvien, elokuvien tai musiikin analyysimenetelmien tai -erityiskäsitteiden hallintaa.

Laajan tekstikäsitksen mukaisesti myös audiovisuaalisia tekstejä voi lähestyä samojen käsitteiden avulla kuin mitä tahansa muuta tekstiä. Esimerkiksi monet kaunokirjallisuuden analyysikäsitteet toimivat aivan hyvin myös audiovisuaalisen kerronnan analysoinnissa. Multimodaalista uutista tai mainosta voi lähestyä mediatekstien analysoinnin käsitteiden avulla ja tv-väittelyä argumentoinnin tai retoristen keinojen erittelyn avulla. Videossa voi olla juoni, kohtauksia ja pää- ja sivuhenkilöitä samalla tavalla kuin näytelmäteksteissä ja muissa narratiivisissa teksteissä. Kuten nykyisessäkin kokeessa, tehtävien fokuksessa on ensisijaisesti multimodaalisten tekstien luomien merkitysten erittely ja tulkinta, ei yksinomaan kielellisten tai (audio)visuaalisten piirteiden tarkka ja yksityiskohtainen analyysi sellaisenaan.

Yksi laajan tekstikäsitksen ja multimodaalisuuden perusideoista on se, että merkitykset rakentuvat eri ilmaisukeinojen eli modaaliteettien (kielen, kuvan, liikkeen, äänen) yhteistyössä ja eri modaaliteettien painoarvo merkityksen rakentumisessa voi vaihdella teksteittäin ja teksilajeittain.

Kaikki modaliteetit voivat osaltaan rakentaa kuvaa todellisuudesta, kertoa jostakin tapahtumasta, ilmiöstä, ajasta tai paikasta, luoda suhteita henkilöiden välille, nostaa tiettyjä asioita etualalle ja taka-alasta toisia, tehdä intertekstuaalisia viittauksia toisiin teksteihin ja niin edelleen. Tästä syystä multimodaalisten tekstien analysoinnissa ja merkitysten kuvaamisessa voi käyttää samoja lähestymistapoja ja käsitteitä, joilla on tottunut käsittelemään kirjoitettuja tekstejä ja liikkumattomaa kuvaa.

2. Aineistoon viittaaminen sähköisessä äidinkielen kokeessa

Äidinkielen sähköisessä ylioppilaskokeessa aineistolla tarkoitetaan kokeen tehtävänannossa tai aineistoluetelossa mainittuja tekstejä, joita kirjoittaja lukutaidon kokeessa tarkastelee ja kirjoitustaidon kokeessa käyttää omassa tekstissään tehtävänannon edellyttämällä tavalla. Aineistoon voi kuulua yksi teksti tai useampia tekstejä, jotka voivat olla kirjoitettuja tai monimuotoisia eli multimodaalisia.

Aineistoviittausten ydintehtävä on osoittaa, mitä tekstiä kirjoittaja kulloinkin tarkastelee tai käyttää omassa tekstissään. Tärkeintä on viittausten selkeys ja tarkoituksenmukaisuus, ei niinkään se, mitä tarkasti ja yksityiskohtaisesti määriteltyä viittaustekniikkaa kirjoittaja käyttää. Viittaustavan tarkoituksenmukaisuus on riippuvainen tehtävänannosta ja koetyypistä. Aineistoilla on nimittäin lukutaidon ja kirjoitustaidon kokeissa erilainen asema, joten niissä on tarkoituksenmukaista viitata aineistoihin hieman eri tavalla.

Tässä tiedotteessa esille nostetut tavat ovat vain esimerkkejä viittaustavoista, sillä kaikkia mahdollisia, erilaisissa tekstiyhteyksissä toimivia tapoja on mahdotonta luetella. Esimerkeissä on hyödynnetty testikokeeseen osallistuneiden opiskelijoiden vastauksia.

Lukutaidon koe

Lukutaidon kokeen vastauksessa tehtävänanto määrittelee, mitä aineistoja vastauksessa tarkastellaan. Nykyisen tekstitaidon kokeen tapaan oletuksena on, että vastaustekstin lukija tuntee aineiston ja tietää, mistä siinä on kyse, joten aineistoa ei tarvitse erikseen esitellä. Vastauksessa pyritään tiiviuteen, ja siksi myös viittaustapa on tarkoituksenmukaista pitää lyhyenä eikä tarkkoja lähdetietoja ole tarpeen mainita.

Ensimmäisellä kerralla aineistoon viitatessaan kirjoittaja nimeää käyttämänsä aineiston ja mainitsee tekstin tekijän, jos se on tiedossa. Aineiston voi nimetä esimerkiksi tekstin lajin, nimen tai otsikon mukaan. Mallin aineistoon viittaamisen tavasta saa usein jo tehtävänannosta. Myöhemmin samaan tekstiin viitattaessa riittää lyhyempi viittaustapa. Mikäli samassa vastauksessa tarkastellaan useita aineistoja, siitä on selvästi käytävä ilmi, mitä tekstiä kirjoittaja kulloinkin käsittelee.

Esimerkkejä

1 a. Lue ensin Jonna Tervomaan Tikapuut-laulun sanoitus. Mistä tekstissä on kyse?

Ensimmäinen viittaus:

Jonna Tervomaan Tikapuut-laulun sanoitus alkaa—.

Myöhempi viittaus:

Tervomaan teksti tuo esiin—.

Tikapuut-laulun sanoitus on—.

Sanoituksessa mainitaan—.

1 b. Katso ja kuuntele sen jälkeen Mika Ronkaisen käsikirjoittama ja ohjaama musiikkivideo Jonna Tervomaan laulusta. Mitä lisämerkityksiä video tuo laulun sanoitukseen?

Ensimmäinen viittaus:

Mika Ronkaisen musiikkivideo alkaa—.

Myöhempi viittaus:

Ronkaisen video vahvistaa Tervomaan sanoituksen—.

Video vahvistaa sanoituksen teemaa—.

2. Lue oheiset kolme koulujen uskonnonopetusta ja Suvivirren asemaa käsittelevää tekstiä.

a. Mikä on kunkin tekstin pääteesi?

Ensimmäinen viittaus:

Tiina Raevaaran kolumnissa—.

Ulla Appelsinin artikkelin—.

Veera Oksanen esittää artikkelissaan, että—.

b. Mitä perusteluaineita kussakin tekstissä käytetään?

Myöhempi viittaus:

Raevaaran tekstissä / kolumnissa—.

Appelsinin tekstissä / artikkelissa—.

Oksasen teksti / kolumni taas—.

Kaikissa kolmessa tekstissä teesiä perustellaan—.

Kirjoitustaidon koe

Kirjoitustaidon kokeessa kirjoittaja laatii useampia tarjottuja aineistoja hyödyntäen omaäänisen tekstin. Viittausten tehtävä on kertoa lukijalle, milloin tekstissä on kyse kirjoittajan omasta äänestä, milloin taas aineistosta peräisin olevasta sisällöstä. Kirjoitustaidon kokeessa aineiston käytön ja siihen viittaamisen lähtökohtana on, ettei lukija tunne aineistoa ennakkoon. Siksi valittuja aineistoja on tarkoituksenmukaista esitellä lukijalle riittävästi ja viitata niihin tarkasti ja selkeästi.

Kirjoittaja voi käyttää aineiston sisältämiä tietoja ja ajatuksia omassa kirjoituksessaan sekä omin sanoin referoiden että suoraan lainaten. Mikäli kirjoittaja hyödyntää annettujen aineistojen sisältöjä viittaamatta aineistoon mitenkään, on kyseessä plagiaatti. Aineiston plagiointi on kiellettyä ja voi johtaa koesuorituksen hylkäämiseen.

Ensimmäistä kertaa aineistoon viitattaessa siitä annetaan tarkoituksenmukaiset perustiedot. Perustietoihin kuuluvat tyypillisesti tekstin tekijä, otsikko, aihe tai tekstilaji ja julkaisuvuosi. Kirjoitustaidon kokeessa tehtävänannon lisäksi aineistoluettelo antaa osviittaa viittaamistavasta.

Koska kokeen aineistot voivat olla monimuotoisia, kirjoittaja voi tilanteen ja tekstinsä tarkoituksen mukaan viitata esimerkiksi videossa esiintyvään puhujaan nimeltä tai hänen rooliinsa (haastattelija, haastateltava) avulla. Viittauksissa ei ole tarpeen mainita tarkkoja yksityiskohtia, kuten kirjallisten aineistojen sivunumeroita, kustantajaa ja julkaisupaikkaa, verkkojulkaisun tarkkaa luontipäivämäärää ja verkko-osoitetta tai esimerkiksi mainosvideon koko tuotantoryhmän nimiä.

Myöhemmin samaan aineistoon voi käsittelevästä riippuen viitata tiiviimmin esimerkiksi tekijän sukunimellä, tekstin otsikolla tai vain sen lajilla. Tärkeintä on, että kokeessa tuotetun tekstin lukija pystyy vaivatta seuraamaan kirjoittajan keskustelua lähteiden kanssa.

Esimerkki I:

Ensimmäinen viittaus

"Äidinkieli on tunteiden ja ajattelun kieli", kirjoittaa Harri Mantila (2003) artikkelissaan "Äidinkieli, kansalliskieli ja lingua franca".

Myöhempi viittaus:

Mantila ottaa artikkelissaan esimerkiksi Helsingissä asuvien saamelaiden identiteetin, jota on tutkinut Anna-Riitta Lindgren. Äidinkieli on Mantilan mukaan tunne-elämän ja ajattelun kieli. Hän mainitsee kansalliskielen yhdistävänä tekijänä, joka liittää yksilöt omaan kulttuuriinsa—.

Mantila tähdentää—.

Mantilan mukaan kielessä yhdistyvät fyysinen elinympäristö, maasto, historia ja henkinen kulttuuri.

Esimerkki 2:

Ensimmäinen viittaus:

Elävän arkiston julkaisu ”Kieletön kansa vaikenee kahdella kielellä” (2011) kertoo jokseenkin surullisia esimerkkejä siitä, kun lapsi jää avuttomana kahden kielen väliin.

Myöhempi viittaus samassa kappaleessa:

Näin saattaa Elävän arkiston videon mukaan jatkaa vuosikautia ja lopulta lapset häpeävät omaa kielettömyyttään niin, etteivät kehtaa paljastaa sitä edes lähimmille tutuilleen.

Esimerkki 3:

Ensimmäinen viittaus:

Artikkeliinsa ”Maahanmuuttaja nimeltä Järvinen” (Ylioppilaslehti 12.5.2011) toimittaja Ann-Mari Huhtanen on haastatellut —.

Myöhempi viittaus samassa kappaleessa:

Järvinen kertoo lopettaneensa puhumisen vuodeksi muutettuaan Ruotsiin. Artikkelissa todetaan, että kielen merkitys on yllättävän suuri.

Esimerkki 4:

Ensimmäinen viittaus:

Ylioppilaslehdessä vuonna 2011 julkaistussa artikkelissa ”Maahanmuuttaja nimeltä Järvinen” kerrotaan Anna Järvisen muutosta Ruotsiin.

Myöhempi viittaus:

Artikkelin mukaan Järvinen piti taustansa salassa useita vuosia, sillä —.

3. Sähköisessä kokeessa kirjoitettavien tekstien ominaisuuksia

Lukutaidon kokeessa on kaksi osaa (A ja B). Molemmissa osissa on tarjolla kaksi tehtävää, jotka voivat olla yksi- tai kaksiosaisia. Kokeessa vastataan yhteen A-osan tehtävään ja yhteen B-osan tehtävään. Kirjoitustaidon kokeessa kirjoitetaan yksi yhtenäinen teksti valitun tehtävänannon mukaisesti.

Lukutaidon kokeessa tehtävänanto kertoo, onko vastaus otsikoitava vai ei. Kirjoitustaidon kokeessa teksti otsikoidaan aina.

Lukutaidon kokeen vastaukset kirjoitetaan kokonaisin virkkein, ellei tehtävänannossa ohjeisteta toisin (esimerkiksi Luettele viisi keskeisintä —.). Kirjoitustaidon kokeessa teksti kirjoitetaan kokonaisin virkkein.

Sekä lukutaidon että kirjoitustaidon kokeessa kirjoitetut tekstit jaksotetaan eli niihin laaditaan kappalejako. Lukutaidon kokeessa tehtävänanto voi kuitenkin olla myös sellainen, ettei jaksotusta tarvita (esimerkiksi jos pyydetään käyttämään luetelmaviivoja).

Kirjoitettavien tekstien toivottu pituus ilmoitetaan tehtävän yhteydessä YTL:n linjauksen mukaisesti merkkimääränä. Järjestelmä laskee ja näyttää käytetyn merkkimäärän. Vastaustila ei kuitenkaan lukkiudu merkkimäärän täytyessä, mikä helpottaa työskentelyä tekstin muokkaus- ja hiomisvaiheessa.

Yhteistyöterveisin

Äidinkielen jaos